

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Наукова бібліотека ім. М. Максимовича

Відділ обслуговування навчальною літературою

День Української Державності
віртуальна виставка

Київ – 2024

24 серпня 1991 р. стало історичною подією в житті українського народу. В цей день Верховна Рада України проголосила утворення самостійної незалежної держави. Цим історичним актом було продовжено багатовікову традицію українського державотворення. Перед українським народом постало завдання величезної ваги – побудова демократичної, правової держави.

У центрі уваги «**День Української Державності**», то слід коротко зупинитись на суті держави. Держава – базовий Інститут політичної системи і політичної організації суспільства, створений для налагодження життєдіяльності суспільства загалом і виконання політичної влади домінуючою частиною населення у соціально-неоднорідному суспільстві з метою забезпечення його цілісності й безпеки, задоволення загально соціальних потреб. Виникнення та існування Держави пов'язане з будь-яким соціальним (а не біологічним) розшаруванням суспільства, з його поділом на ті чи інші частини, які поряд із спільними, зокрема загально соціальними та загальнолюдськими, мають також і свої особливі, а нерідко й протилежні потреби, інтереси. Про повноцінність існування держави свідчить наявність у неї таких найважливіших ознак (атрибутів): публічної влади, тобто органів політичного керівництва країною, права – системи встановлених державою загальнообов'язкових правил поведінки, території, фінансової системи, військових сил, міжнародного визнання із зовнішньою політикою та торгівлєю.

Зовнішніми атрибутами суверенної держави є її символіка – герб, гімн та прapor.

Наприкінці IX ст. внаслідок тривалого соціально-економічного розвитку східно-слов'янських племен склалась могутня середньовічна держава з центром у Києві – Русь, або Київська Русь. Вперше під 1187 роком в Київському літописі зустрічається назва «Україна», семантика якої пов'язана із значенням «відрізок, шматок землі», «територія племені», «князівство».

Багато славних князів правили на її території. Всі їх зусилля були спрямовані на розбудову Київської держави, її возвеличенню.

Будівничі української державності (персоналії)

Князь Олег Віщий

Олег (912) – першим титулував себе великим князем київським. Походив з норманів (варягів). Після смерті Рюрика у 879 р. як опікун його малолітнього сина Ігоря князював спочатку в Новгороді. У 882 р. на чолі великої військової дружини захопив Київ, вбивши його його князів Аскольда і Діра. За підтримки місцевих «лучших людей» продовжив будову держави – Київська Русь. Обрав її столицею Київ. Підкорив племена словенів, кривичів, радимічів, деревлян, сіверян та інших слов'ян. Неодноразово робив спроби заволодіти територією між Дністром і Дунаєм, де проживали дуліби, хорвати, тиверці та уличі, яких не завоював, але перетворив на своїх союзників. На приєднаних землях ставив городи і поселяв там свої залоги під проводом визначних дружинників і «світлих бояр». Таким способом творив одну велику державу. Особливого значення набув тоді торговельний «путь з варяг в греки». Київ відновив також свої торговельні зв'язки зі Сходом.

У народі Олега ще за часів Нестора прозвали Віщим, тобто чаклуном, якого годі було й думати вбити у двобої чи обдурити. Найпоширенішою у народній пам'яті залишилася легенда про смерть князя, який загинув від укусу змії, що заховалась у черепі його бойового коня.

Похований у Києві, згідно з версією на сучасній горі Олегівці, що на Подолі.

НАУКОВА
БІБЛІОТЕКА
ім. М. МАКСИМОВИЧА

Княгиня Ольга

Ольга (християнське ім'я Олена) – велика княгиня київська. Народилася приблизно у 910 р. Дружина великого князя київського Ігоря. Після його загибелі та у роки неповноліття сина Святослава правила Київською державою протягом 945-964 рр. Перша жінка – княгиня. Проявила державницький розум, виваженість, послідовність у досягненні мети. Свою діяльність спрямувала на зміцнення централізованої влади у Київській Русі. Жорстоко розправилася із древлянами за вбивство чоловіка – князя Ігоря: майже 5 тис. осіб перебито, спалено їхню столицю м. Іскоростень. Змінила та упорядкувала збір данини (полюддя), встановила її розміри, час і місце збору. Це забезпечило княжу владу постійними прибутками і дало можливість виробникам використати частину додаткового продукту на вдосконалення свого господарства. Інтересам держави відповідала і зовнішня політика великої княгині Ольги. Міжнародний авторитет Київської Русі зміцнювала не військовими, а дипломатичними заходами. Відвідала у 957 р. столицю Візантійської імперії Константинополь, їй приймав імператором Костянтин VII Багрянородний. Достовірно не з'ясовано, чи саме під час цього візиту, чи іще до нього прийняла християнство і намагалася його поширити на Русі. Чисельність християнської громади збільшилася у Києві саме у період її володарювання, що створило сприятливий ґрунт для майбутнього хрещення Русі її онуком Володимиром Великим. За це православна церква віднесла княгиню Ольгу до чину святих. Підтримувала дипломатичні стосунки також із іншою великою на той час державою – Німеччиною. Коли повнота державної влади перейшла до сина Святослава, то часто заступала його під час військових походів. Померла 11 липня 969 р. Її останки перезахоронено у збудованій в роки правління князя Володимира Великого Десятинній церкві.

Князь Святослав Хоробрий

Святослав (близько 939-972) – великий київський князь. Син князя Ігоря і княгині Ольги. Після смерті батька і до його повноліття фактичним правителем держави була мати. Зйшов на престол у 964 р. Головну увагу звернув на те, щоб розширити своє володіння. Тому більшість часу перебував у військових походах, за що М. Грушевський назвав його «козаком на престолі». Підкорив в'ятичів, завдав поразки волзько-камським болгарам, розгромив Хозарський каганат, переміг ясів (осетинів), касогів (черкесів) на Північному Кавказі, закріпив владу Київської Русі на Таманському і Керченському півостровах. У 968 р. на пропозицію Візантії як її союзник здійснив військовий похід у Болгарію і підкорив собі майже всю територію цієї держави. Унаслідок цього володіння Київської Русі помітно розширилися, зокрема у південному напрямку. У зв'язку з цим мав намір перенести столицю держави на Дунай у м. Переяславець. Проте успіхи князя Святослава у Подунав'ї стурбували візантійський уряд, який вдався до підступних дій. За його намовою печеніги напали на Київ, але зазнали поразки і змушені були відступити іще до прибуття Святослава Ігоровича з Болгарії. Однак князь Святослав не відмовився від своїх завойовницьких намірів щодо Балкан. У 970 р. він вдруге пішов туди. Замість матері, яка померла ще у 969 р. призначив своїх синів намісниками окремих земель: Ярополка – у Києві, Олега – у деревлянській землі, Володимира у Новгороді. Разом тепер уже з болгарами і угорцями розпочав війну з новим візантійським імператором Іоанном Цимісхієм. Проте зазнав поразки і у липні 971 р. змущений був підписати мирний договір з Візантією, згідно з яким відмовився від придунайських земель. На зворотньому шляху до Києва потрапив у засідку біля Дніпрових порогів разом з військовою дружиною, влаштовану печенігами за намовою візантійців. У ході битви загинув. Це сталося навесні 972 р. Відзначився хоробрістю, мужністю, лицарською вдачею. Своїх ворогів попереджав про початок воєнних дій – «іду на вас»!

Князь Володимир Великий

Володимир Великий – один із найвизначніших державних діячів Київської Русі. Син Святослава Ігоровича. У 980-1015 рр. – великий князь київський. Завершив об'єднання всіх східнослов'ських племен у складі Київської Русі, унаслідок чого вона стала найбільшою державою у Європі. На 1000 р. її територія становила близько 5 млн. осіб. Не тільки значно розширив, але й зміцнив кордони своєї держави. Збудував укріплена лінію з містами – фортецями по р. Стугні, Десні, Ірпені, Трубежі й Сулі для захисту від кочівників. Головну увагу зосередив на внутрішній розбудові державно-політичного устрою Київської Русі. У зв'язку з цим першопорядне, історичне значення мало запровадження християнства візантійського зразка як єдиної офіційної державної релігії. Спочатку князь охрестився сам у 987 р., а у 988 – 990 рр. – Русь. У результаті значно зросі її міжнародний авторитет, укріпилася єдність країни, велиkokнязівської влади, всебічного розвитку набула культура. Розгорнулося будівництво храмів, при яких відкривалися школи, поширювалася писемність візантійського зразка, наукові знання тощо. Провів адміністративну реформу, наслідком якої стала ліквідація племінної автономії, запровадження замість неї нового територіального-земельно-удільного поділу країни із центром у великих містах. Колишні місцеві племінні князі були замінені представниками Києва – намісниками зазвичай із князівської династії. Це значно змінило централізовану велиkokнязівську владу. Місцеву знатну молодь залучали не тільки до освіти, християнської культури, але й поповнювали ряди дружинників і служилого люду. Військову службу зобов'язані були виконувати і власники земельних уділів, наданих великим князем. Запровадив новий звід законів звичаєвого права, який згодом послужив основою відомої «Руської правди». З'явився збірник церковних законів під назвою «Устав Володимира». Започаткував карбування власної монети (золотої та срібної), на яких з однієї сторони зображений князь на престолі, а з другої – родовий знак у вигляді тризуба, верхня частина якого скіпетр символізувала владу. Володимир Святославович розвивав політичні, економічні та культурні зв'язки з Візантією, Болгарією, Польщею, Угорщиною, Чехією, західно-європейськими країнами. Важливу роль у зміцненні цих зв'язків відігравали відповідні династичні шлюби. Історики назвали Володимира Святославовича «великим», а церква визнала його святым. Помер Володимир Великий 15 липня 1015 р. Похований у збудованій за період його правління Десятинній церкві у Києві поряд із дружиною Анною.

1853 року на високому київському пагорбі над Дніпром, де згодом розбили парк «Володимирська гірка», хрестителю Русі було встановлено пам'ятник, спроектований скульпторами Петром Клодтом та Василієм Демут-Малиновским і архітектором Олександром Тоном, який став візитівкою міста Києва.

Ярослав Мудрий

Після смерті Володимира Великого між його синами розгорнулася запекла братовбивча боротьба за владу. Зрештою київський престол опанував Ярослав Володимирович (бл. 978-1054), матір'ю якого була полоцька княгиня Рогніда.

Одночасно з великою турботою про зміцнення міжнародного іміджу Київської Русі, князь також дбав про внутрішній розвиток держави. Князювання Ярослава (1019-1054) вважають апогеєм могутності Київської Русі. Досягненням, з яким найбільше пов'язують зміцнення політичного становища держави, стало зведення загальноприйнятих у ті часи законів у «Руську правду» - правовий кодекс усієї країни. Ще за Олегових часів русичі мали власні закони, але письмово законодавство вперше було зафіксоване при Ярославі під назвою «Руська правда».

Під час правління князя Ярослава значно зрос рівень культури та освіти (створення шкіл). Літописець стверджує, що князь дуже шанував науку. Він зібрав найбагатшу бібліотеку, яку помістив у храмі св. Софії. За таку значну просвітницьку діяльність народ і охрестив Ярослава «Мудрим».

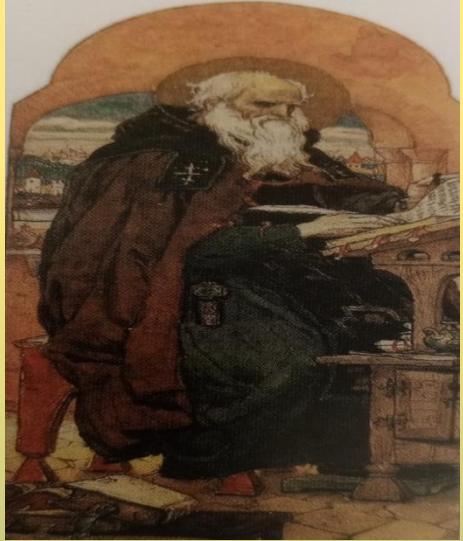
Одним з найкращих міст середньовічної Європи стала столиця Київської Русі. Київ був укріплений валами, дерев'яним частоколом, у чотирьох місцях були поставлені в'їздні ворота відповідно до сторін світу. Однією з прикрас частини міста стали «Золоті ворота». Київ мав багато церков, княжих палаців, митрополита та місцевої знаті.

В похилому віці князь Ярослав все частіше надовго залишався в своїй резиденції у Вишгороді, де і пройшли його останні дні. 1054 року він помер і був похований у стінах зведеного ним Софіївського собору.

Князь Володимир Мономах

Володимир Мономах (1053-1125) – видатний державний діяч Київської Русі. Син Всеволода Ярославовича і дочки візантійського імператора Константина IX Мономаха (звідси його прізвисько). Коли у 1078 р. його батько став великим князем київським, то він отримав у володіння Чернігівське князівство. З 1094 р. князював у Переяславі. Незаперечний авторитет здобув успішними військовими походами проти половців (1103, 1107, 1109, 1111 роках), а також провідною роллю у врегулюванні стосунків між удільними князями з метою стабілізації суспільно-політичного життя у Київській Русі. Він став ініціатором проведення з'їздів князів на зламі XI-XII ст., які запровадили пряме родове успадкування влади замість складної системи сеніорату. Після смерті великого князя київського Святополка Ізяславовича у 1113 р., був запрошений на князювання у Київ. Йому вдалося припинити князівські усобиці та відновити єдність Київської держави. Під його владою перебувала переважна більшість її території. Своєю розумною, послідовною і виваженою політикою забезпечив у країні спокій і мирне процвітання. Цьому сприяла також його законотворча діяльність. «Статут Володимира Мономаха» якісно доповнив «Руську правду»: скасував боргове рабство (холопство), обмежив відсотки за борги. Зміцніли міжнародні позиції Київської Русі. Змусив половців відступити на схід у глибинні райони степів, унаслідок чого різко скоротились їхні спустошливі напади. Підтримував хороші стосунки не тільки з Візантією, але й деякими європейськими, у тому числі скандинавськими країнами. Підтвердженням високого міжнародного авторитету Київської держави стали відповідні династичні шлюби. Володимир Мономах був високоосвіченою людиною, володів п'ятьма іноземними мовами. Залишив літературну спадщину, серед якої особливо виділяється «Повчання дітям» - своєрідний заповіт не тільки своїм дітям, але й нашадкам – урядовцям взагалі. Його головна ідея полягає в тому, що запорукою безпеки і успішного розвитку держави має бути її єдність, а також законність, справедливість, гуманність, відповідальність, компетентність і висока моральна відповідальність влади. Залишився у пам'яті народу як мудрий і далекоглядний правитель, поборник єдності та добробуту руських земель. Помер Володимир Мономах 19 травня 1125 р. Похований у Софіївському соборі Києва.

Нестор Літописець

Нестор Літописець – один із найвизначніших діячів давньоруської культури, талановитий письменник кінця XI – початку XII ст., автор і упорядник яскравої пам'ятки давньоруського літописання – «Повісті временних [минулих] літ».

Більшість дослідників уважає, що майбутній літописець народився 1056 року в Києві, де минуло й все його життя. Сімнадцятирічним юнаком він прийшов до Печерського монастиря, прийнявши постриг і був висвячений на диякона за ігуменства Стефана (1074–1075).

Нестор належав до найосвіченіших людей свого часу, мав ґрунтовні богословські знання, добре знати літературу, світу і вітчизняну історію, досконало володів книжною слов'янською та грецькою мовами.

Сенсом життя преподобного Нестора була літературна праця. До наших днів дійшли його твори «Читання про загублення блаженних страстотерпців Бориса і Гліба» і «Житія преподобного Теодосія Печерського», що увійшло до «Києво-Печерського патерика».

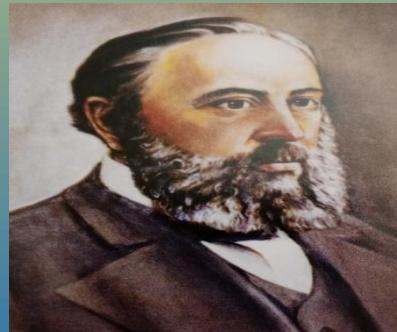
Працюючи над «Повістю минулих літ», він використав так званий Початковий ізвод, написаний близько 1095 року в Печерському монастирі; матеріали архіву великого князя Святослава Ізяславовича, де зберігалися державні документи; легендарну книгозбірню Ярослава Мудрого, що знаходилася в одному з приміщень Софіївського собору: народні перекази й легенди з найдавнішої історії Києва і Київської Русі; свідчення сучасників, які брали безпосередню участь у тих чи інших подіях, що знайшли відображення в тексті літопису. Літописний звід, створений Нестором, охоплює величезний історичний період – від перших згадок про слов'ян і до подій 1113 року. Пізніші списки «Повісті минулих літ» й досі залишаються головним джерелом з історії Київської Русі.

Автори гімну України

Шостого березня 2003 року Верховна Рада України затвердила закон «Про державний гімн України» на музику Михайла Вербицького і слова Павла Чубинського. В основу Гімну України покладено перший куплет і приспів відомої пісні «Ще не вмерла Україна».

Текст твору Чубинського швидко поширився у списках серед патріотично налаштованої молоді. Діяльність «громадівців» з страхом сприймалася владою, яка вбачала в ній загрозу сепаратизму. Посипались доноси, і в жовтні 1862 року за «вредное влияние на умы простолюдинов» шеф жандар-мерії видав розпорядження про заслання Чубинського на північ в Архангельську губернію, де останній провів майже 7 років.

Вірш «Ще не вмерла Україна» був опублікований в збірці творів Тараса Шевченка в четвертому числі львівського журналу «Мета» за 1863 рік, який вийшов друком приблизно в середині січня наступного року. Незабаром Вербицький поклав його на музику, спочатку для солоспіву в супровіді гітари, а згодом аранжував для хору. Рукопис первого варіанту твору зберігся і нині знаходиться у Львові в Науковій бібліотеці ім. В.Стефаника НАН України. Вперше нову патріотичну пісню, якій випало стати державним Гімном України, сам композитор виконав перед студентами-громадівцями, а 10 березня 1864 року на Шевченківському вечері в Перемишлі її хорове виконання прозвучало на завершення концерту.

Павло Чубинський
(1839-1874)

Михайло Вербицький
(1815-1870)

"Молитва за Україну" Миколи Лисенка, знана також як "Боже великий, єдиний, нам Україну храни" — другий після гімну України національний музичний символ нашої країни.

Без імені Миколи Лисенка неможливо собі уявити не те що музичне життя України наприкінці XIX ст., а й розвиток її культури взагалі.

Народився М.В. Лисенко 22 березня 1842 р. в с. Гриньки Полтавської губ. Всебічна обдарованість майбутнього фундатора національної композиторської школи виявилась досить рано. Значною мірою цьому сприяла родина, в якій він виховувався, - батьки були людьми освіченими і, виховуючи сина, намагалися прищепити йому почуття гідності, працелюбність і повагу до інших.

У 1852 р. десятирічного Миколу віддають до одного з київських приватних пансіонів, де він має продовжувати своє навчання. В цей час формуються його естетичні смаки й уподобання. Як і раніше, головну увагу юнак приділяє вдосконаленню своєї виконавської майстерності. Серед улюблених творів – найкращі зразки інструментальних жанрів тієї доби: п'єси Шумана, Шопена, Ліста. Однак не забуваються й дитячі враження від українських народних пісень, які Лисенко, переїхавши до Харкова, починає старанно збирати й записувати. Вокально й інструментально оброблені, вони стають його першими творами як композитора й аранжувальника. Харківські салони та громадські зібрання, які багато чули про його близьку гру, охоче запрошують Миколу Лисенка на музичні вечори, а виконання оброблених ним пісень «Там, де Ятрань круто в'ється», «Дівчино, рибчино, серденько мое» полонить серця багатьох панночок...

Здавалося, що йому гарантовано успішну світську кар'єру, виступи у престижних театрах, будинках аристократії. Однак сам Микола Віталійович робить зовсім інший вибір. Чи не найвирішальнішу роль при цьому відіграє та духовна атмосфера, до якої він потрапив, ставши студентом Київського університету. Демократичний рух національно свідомої молоді, що розгортається тут наприкінці 50-х рр. XIX ст., пробуджує в серці молодого Лисенка дитячі спогади, вселяючи тверде переконання у необхідності збереження й пропагування української музики, художнього слова, тобто всього того, що становить сутність національного характеру українця.

На загал творчий спадок Лисенка величезний, а його роль в розвитку національної музичної культури важко переоцінити. Ще за життя його називали «батьком» або «гетьманом» української музики.

Помер він 26 листопада 1912 р. у Києві.

Марко Кропивницький

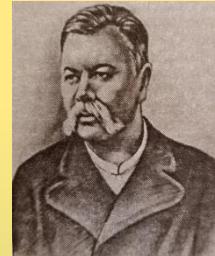
Важливу роль в духовному відродженні українства відіграв театр, що в останній чверті XIX ст. всупереч заборонам набув класичних форм. Помітною фігурою у цьому процесі був Марко Кропивницький (1840-1910), актор і драматург, з ім'ям якого пов'язано створення професійного українського театру. Він народився в селі Бежбайраки на Херсонщині (нині – Кропивницьке Кіровоградської обл.). Змалку маленький Марко співав у церковному хорі, пізніше оволодів музичними інструментами, в юнацькому віці захопився театром, беручи участь в спектаклях аматорського гуртка в містечку Бобринець, де жив у своєї бабусі Уляни. Тут 1856 року Кропивницький закінчив повітове училище, звідси 1862 року вирушив до Києва, аби вступити до Університету Св. Володимира. Здійснити цей намір не вдалося – забракло документів про дворянське походження, але наполегливий юнак став вільним слухачем юридичного факультету, а заодно й постійним відвідувачем театральних вистав, під враженням однієї з яких пише свою першу п'єсу, згодом ґрунтовно доопрацьовану, -«Дай серцю волю – заведе в неволю».

«Батько українського театру», а саме так ще за життя називали Кропивницького, одночасно був близкучим організатором, режисером, педагогом, драматургом, художником, виконавцем музичних творів, але понад все любив гру на сцені, вражаючи сучасників своїми акторськими здібностями. За своє сценічне життя цей майстер перевтілення зіграв понад 500 ролей, створивши справжні шедеври.

Він створив перший в Україні дитячий театр, акторами якого стали його діти від другого шлюбу –Олександра, згодом близкуча солістка, Володимир і Ольга – й сільські дітлахи десяти-тринадцяти років. Спеціально для них актор і драматург написав дві дитячих п'єси: «Івасик Телесик» і По щучому велінню».

Звістка про те, що не стало «батька українського театру», викликала глибокий сум в культурних колах України. Відображаючи загальні настрої, відомий громадський діяч, правник і публіцист Микола Міхновський на сторінках харківської газети «Утро» писав, що смерть Кропивницького є національним горем, оскільки «умер не просто великий артист, який володів чарівним даром, умер національний письменник, національний діяч тої доби, коли бути національним діячем небагато хто відважувався, коли так легко було, під космополітизмом, зректися страждань свого народу».

Помер Марко Кропивницький 21 квітня 1910 р. Похований у Харкові.

НАУКОВА
БІБЛІОТЕКА
ін. М. МАКСИМОВИЧА

Тарас Шевченко

Кобзар

До Шевченка творили Григорій Сковорода, Іван Котляревський, Григорій Квітка-Основ'яненко, але потрібний був батько нації, увінчаний терновим вінком. Така доля випала Тарасові Шевченку. Він – один із тих небагатьох, чиє ім'я сприймається як символ країни, народу. В ньому дивовижно поєднуються громадянин і митець, борець і мрійник. Перед нашадками він постає в кількох іпостасях. По-перше – як геніальний поет, чарівник слова, по-друге – як блискучий художник-живописець, гравер, великий майстер офортів. Не менш цікавий і привабливий Шевченко як прозаїк і драматург. З його прозових творів особливо вирізняється «Журнал» (як він називає саморобну книжку для щоденників записів) – цей, якщо можна так висловитись, шедевр інтимної белетристики, багатопланова сповідь, яка ще яскравіше показує Шевченка як громадянина, мислителя, митця.

Тарас Шевченко – воїстину «безсмертний дух» України. Він не вивчав життя рідного народу як спостерігач, а жив його життям, душою, думами, мріями кружляв над Україною («А я дивлюся... і серцем лину В темний садочок на Україну...», «І ніби сам перелечу Хоч на годину на Вкраїну...»).

«Він був сином кріпака і став володарем в царстві духа».

Він був кріпаком і став велетнем у царстві людської культури.

Він був самоуком і вказав нові, світлі й вільні шляхи професорам і книжним ученим.

Сьогодні Тарас Шевченко належить усьому цивілізованому світові.

Кобза – народний струнний інструмент, який в Україні є своєрідною лірою – символом поезії. Кобзарів було чимало як під час вільного козацтва, так і пізніше. Вони в супроводі кобзи виконували власні поезії і завжди збирали чимало слухачів. Творчість цих народних співців, основна тематика якої – героїчне минуле країни, після знищення Запорізької Січі набула гострого соціально-політичного характеру. Шевченко, безумовно, враховував ці обставини, коли свого «первістка» називав таким популярним ім’ям – «Кобзар». Поступово воно поширилося й на самого автора, і на всю його поезію. Нині поетичну спадщину Шевченка читач знає саме під назвою “Кобзар”.

Тарас Шевченко своїм «Кобзарем» один із перших гарантував вічність своєму народові, своїй мові, своїй культурі. Він зробив незаперечною й підняв на найвищий щабель ту дорогоцінну духовну спадщину, що протягом віків створювали всі його попередники.

Національний заповідник «Софія Київська»

Київ величають Вічним Градом, увінчаним куполами Святої Софії – його Богом даним, непорушним символом. Уже 1000 років стоїть Софія на благословенних київських горах, у самому серці стародавнього святогораду Русі-України.

Величний собор Святої Софії маніфестував появу на світовій арені могутньої християнської Русі. Як її зримий образ і священна серцевина, собор став духовним, політичним і культурним центром Русі. Тут містилася митрополія, при якій існувала найдавніша вітчизняна бібліотека з майстерною, де перекладалися й переписувалися книжки.

Собор Святої Софії зберіг давню архітектуру та найповніший у світі комплекс мозаїк і фресок XI ст.

Це пам'ятка загальнолюдського значення, яка 1990 року занесена ЮНЕСКО до Списку всесвітньої спадщини. Її унікальний за стародавністю, оригінальністю, повнотою та цілісністю монументальний ансамбль доніс до нас живий дух епохи розквіту Київської Русі.

Уточнити датування собору дають можливість дні його освячення, що збереглися у Святцах, - 11 травня і 4 листопада. З огляду на те, що освячення храмів звичайно проводилося по неділях, можна визначити, що закладення Софії (освячення місця храму) відбулося за Володимира, в неділю, 4 листопада 1011 року, а освячення її престолу – за Ярослава, в неділю, 11 травня 1018 року, бо названі числа припали на недільні дні саме в ці роки. Таке датування узгоджується з результатами вивчення монументального живопису Софії. Дослідники відзначають стилістичну близькість мозаїк і фресок собору до пам'яток монументального живопису X – раннього XI ст., особливо до розпису Десятинної церкви в Києві. Софія – єдина київська пам'ятка, що має фресковий тиньк, повністю ідентичний за своїм складом тинькові Десятинної церкви. Це означає, що в соборі працювали «майстри від грек», прикликані Володимиром для будівництва Десятинної церкви.

Пам'ять про причетність Володимира до створення Софії зберігалася в Києві аж до часів раннього модерну. Про те, що Софія побудована князем Володимиrom, повідомляють іноземні мандрівники Мартин Груневег (1584) і Ерих Лясота (1594), а за Петра Могили в написаних над центральним входом до храму і на поружніх арках центрального куполу прямо указувалося, що собор почали будувати 1011 року.

Софія Київська з висоти пташиного лету

Софійський собор

Золоті ворота у Києві

У центрі Києва, неподалік від Софіївського собору, розташована унікальна пам'ятка оборонної архітектури Київської Русі – Золоті ворота.

Як і Софія Київська, Золоті ворота належать до найдавніших споруд Східної Європи. Пам'ятка згадується у відомій літописній статті 1037 року, що підсумовує всю будівничу діяльність князя Ярослава Мудрого: «Заложив Ярослав город – великий Київ, а в города сього ворота є Золоті. Заложив він також церкву святої Софії, Премудрості Божої, митрополію, а потім церкву на Золотих воротах, кам'яну, Благовіщення святої Богородиці... Після цього (він звів) монастир святого Георгія (Побідоносця) і (монастир) Святої Орини...».

У першій половині XI ст. територію Верхнього Києва було збільшено у 8 разів та оточено новими грандіозними оборонними валами, які за параметрами не мали рівних у давньоруській міській фортифікації. Довжина нових укріплень становила 3,5 км. Вали прикривали територію Верхнього Києва («міста Володимира» і «міста Ярослава», охоплюючи площа в 80 га).

У системі укріплень «міста Ярослава» літопис згадує троє воріт: Золоті, Лядські й Жидівські (Львівські). І тільки Золоті ворота були кам'яними.

Ця споруда була не лише найпотужнішою ланкою в системі укріплень стародавнього міста, але й головним в'їздом до Києва. Саме цими воротами в'їжджали посли з Візантії та інших держав Європи й Сходу, які намагалися встановити дружні зв'язки з Руссю.

Золоті ворота являли собою бойову вежу із проїздом, яку вінчала надбрамна церква Благовіщення.

Головні ворота в Києві названі Золотими, безперечно, за аналогією з головними міськими воротами Царгорода.

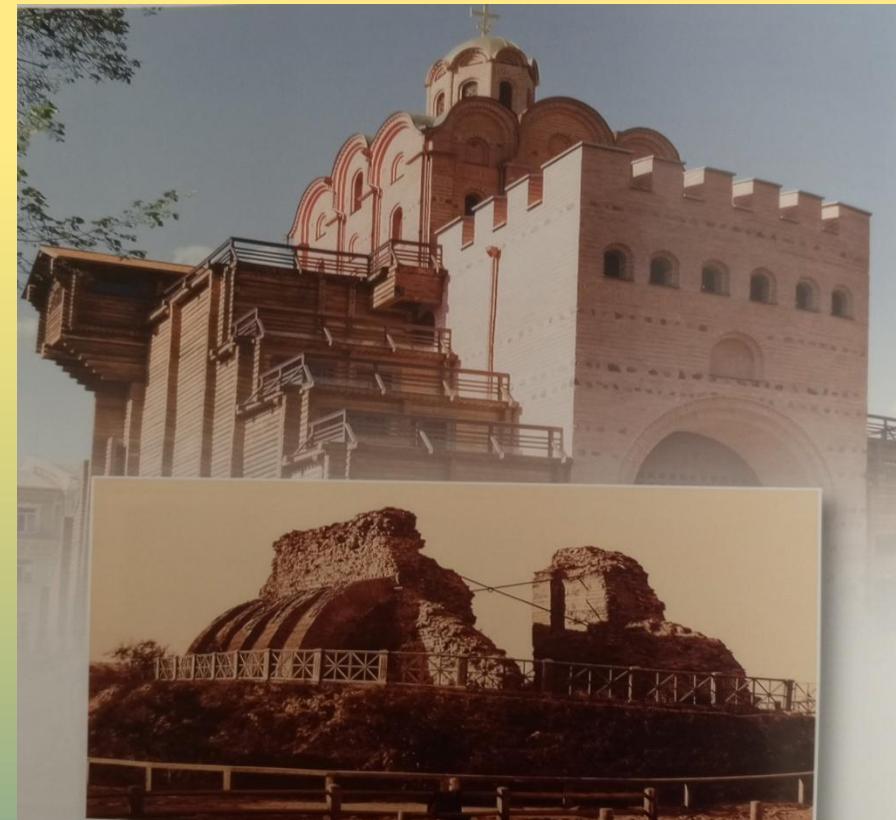
На символічне значення золотоворітської церкви вказують і пам'ятки давньоруської літератури.

У заключній частині «Слова про Закон і Благодать», прославляючи Ярослава Мудрого, митрополит Іларіон говорить про завершення будівництва оборонних споруд і Благовіщенської церкви: «Іславне місто твоє Київ величністю, як вінцем, увінчав. Віддав людей своїх і град святій, всеславній, скорій на поміч Християнам, Святій Богородиці. Їй же і церкву на Великих воротах створив в ім'я першого графського свята Благовіщення». Основне призначення надбрамної церкви на Золотих воротах – здійснювати «небесний» захист міста.

Пам'ятник Ярославу Мудрому біля
Золотих воріт Києва

Золоті ворота

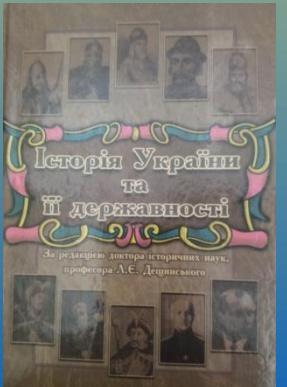
Історія України. Джерельний літопис / за ред В.І. Червінського, М.І. Обушного ; [упорядники : В.І. Червінський, М.І. Обушний, Т.Ю. Горбань та ін.]. – Київ : Дирекція ФВД, 2008. – 800 с. – ISBN 978-966-96605-3-4

http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=1233836&title=%B2%F1%F2%EE%F0%B3%FF&author=%D7%E5%F0%E2%B3%ED%F1%FC%EA%E8%E9&div=0&source=1&yearEst=2008&yearLst=2008&prev=0&page=0&docType4=14&parentId=0

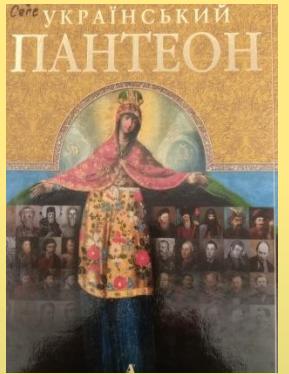
Іванченко Р.П. Історія без міфів : бесіди з історії української державності : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів] / Раїса Іванченко ; МАУП. – 2-е вид., переробл. і доп. – Київ : МАУП, 2007. – 622 с. – Бібліогр.: с. 601-617. – ISBN 966-516-204-7

http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=1151869&title=%B2%F1%F2%EE%F0%B3%FF&author=%B2%E2%E0%ED%F7%E5%ED%EA%EE&div=0&source=1&prev=0&page=0&docType4=14&parentId=0

Історія України та її державності : Навчальний посібник / МОНУ; За ред. Л.Є. Дещинського; Авт.: Дещинський І.Є., Гаврилів І.О., Зінкевич Р.Д., Ієнісов Я.Я., Тарабан В.М., Шеломенцев-Терський С.В. – 3-е вид., перероб. і доп. – Львів : Бескид Біт, 2005. – 368с. – ISBN 966-8450-16-7

http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=1087499&title=%B2%F1%F2%EE%F0%B3%FF+%D3%EA&author=%C4%E5%F9%E8%ED%F1%FC%EA%E8%E9&div=0&source=1&prev=0&page=0&docType4=14&parentId=0

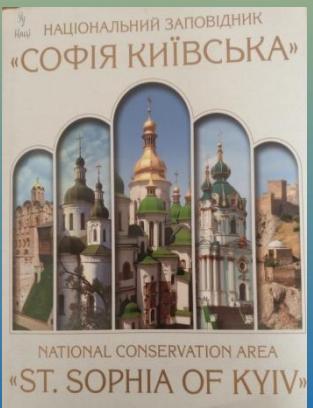
Сегеда С. Український пантеон / [Сергій Сегеда ; фотозйомка: О. Іванов та ін.]. – Київ : Балтія-Друк, 2013. – 181, [3] с. : фотоіл. – Авт. зазнач. на звороті тит. арк. - Імен. покажч. с.: 180-182. – Бібліогр.: с. 179. – ISBN 978-966-8137-97-6

http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=1547169&title=%D3%EA%F0%E0%BF%ED%F1%FC%EA%E8%E9&author=%D1%E5%E3%E5%E4%E0&div=0&source=1&prev=0&page=0&docType4=14&parentId=0

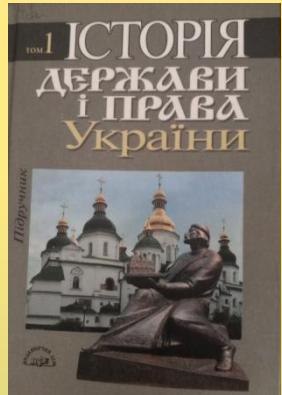
Видатні постаті в історії України (IX - XIX ст.) : Довідкове видання / КНУТШ; В.І.Гусєв, В.П.Дрожжин, Ю.О.Калінцев, О.Г.Сокирко, В.І.Червінський. – Київ : Вища школа, 2002. – 359с. – 9у1Вида Шифр дубл. – ISBN 966-642-107-0

http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=917894&title=%C2%EA%F0%F2%ED%B3+%EF%EE%F1%F2%E0%F2%B3&div=0&source=1&prev=0&page=0&docType4=14&parentId=0

Національний заповідник "Софія Київська" = National conservation area "St. Sophia of Kyiv" / [Куковальська Н. та ін. ; під заг. ред. Н.М. Куковальської ; наук. ред. Н. Нікітенко ; пер. з англ. Н. Грецької ; фотозйомка : О. Гончара, В. Гуровича, М. Жарких та ін.]. – Київ : Балтія-Друк, 2011. – 224 с. : фотоіл. – Видання присвячене 1000-річчю Софії Київської (1011-2011). - Кн. укр., англ. мовами. – ISBN 978-966-8137-84-6

http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=1454613&title=%ED%EA%F6%B3%EE%ED%E0%EB%FC%ED%F8%E9+%E7%E0%EF%EE%F2%B3%E4%ED%F8%EA&div=0&source=1&prev=0&page=0&docType4=14&parentId=0

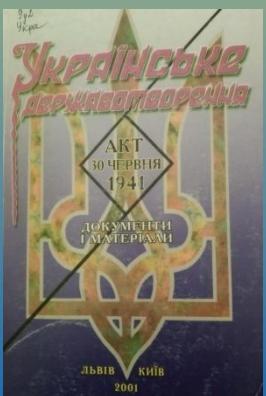
Історія держави і права України : підручник У 2-х томах / АПНУ; За ред.: В.Я.Тація, А.Й. Рогожина, В.Д. Гончаренка. – Київ : ІнЮре. – ISBN 966-313-045-8 (Т.1)

http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=1029168&title=%B2%F1%F2%EE%F0%F3%FF&author=%D2%E0%F6%B3%FF&div=0&source=1&prev=0&page=0&docType4=14&parentID=0

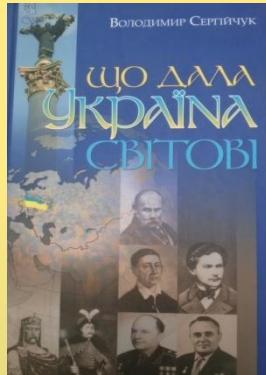
Сергійчук В.І. Нариси з історії України / Володимир Сергійчук. – 2-ге вид. – Київ : Ліра-К, 2022. – 659, [1] с. – Бібліogr.: с. 656-657. – ISBN 978-617-520-172-5

http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=2044095&title=%CD%E0%F0%E8%F1%E8&author=%D1%E5%F0%E3%B3%E9%F7%F3%EA&div=0&source=1&prev=0&page=0&docType4=14&parentID=0

Українське державотворення. Акт 30 червня 1941 : Збірник докум. і матеріалів: Пер.з нім / НАНУ; Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім.М.С.Грушевського; Упорядник О. Дзюбан. – Львів; Київ : Піраміда, 2001. – 560с. – ISBN 966-02-2082-0

http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=778393&title=%D3%EA%F0%E0%BF%ED%F1%FC%EA%E5+%E4%E5%F0&div=0&source=1&yearFst=2001&yearLst=2001&prev=0&page=0&docType4=14&parentID=0

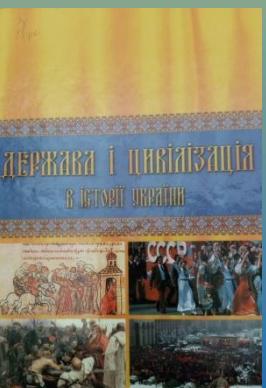
Сергійчук В. Що дала Україна світові / Володимир Сергійчук. – Київ : ПП Сергійчук М.І., 2008. – 480с. – ISBN 978-966-2911-17-6

http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=1184530&title=%D9%EE+%E4%E0%EB%E0&author=%D1%E5%F0%E3%B3%E9%F7%F3%EA&div=0&source=1&prev=0&page=0&docType4=14&parentId=0

Дорошенко Дмитро Історія України 1917-1923 рр. : Документально-наукове видання / Дорошенко Дмитро; Упоряд. К.Ю.Галушко. – Київ : Темпора. – ISBN 966-95991-7-2
Т.1 : Доба Центральної Ради. – 2002. – 320с.

http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=950080&title=%B2%F1%F2%EE%F0%B3%FF&author=%C4%EE%F0%EE%F8%E5%ED%EA%EE&div=0&source=1&prev=0&page=0&docType4=14&parentId=0

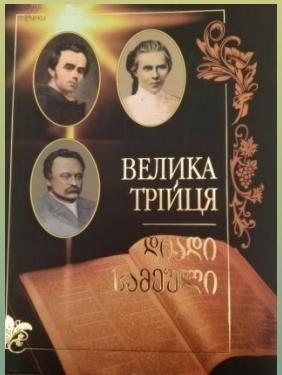
Горєлов М.І. Держава і цивілізація в історії України / М.І. Горєлов, О.П. Моця, О.О. Рафальський ; НАН України, Ін-т політ. і етнонац. досліджень ім. І.Ф. Кураса, Ін-т археології. – Київ : Еко-Продакшн, 2009. – 880 С. – ISBN 978-966-1622-03-5

http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=1313543&title=%C4%E5%F0%E6%F0%EE%F0&author=%C3%EE%F0%BA%EB%EE%F2&div=0&source=1&prev=0&page=0&docType4=14&parentId=0

Сергійчук В. Українська соборність : Відродження українства в 1917-1920 роках / В. Сергійчук. – Київ : Українська видавнича спілка, 1999. – 416с. – ISBN 966-7060-04-7

http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=30861&title=%D3%EA%F0%E0%BF%ED%F1%FC%EA%F0&author=%D1%E5%F0%E3%B3%F9%F7%F3%EA&div=0&source=1&prev=0&page=0&docType4=14&parentId=0

Велика трійця : Тарас Шевченко, Іван Франко, Леся Українка / Пер. груз., упоряд., вступні тексти Р. Чілачави. – Київ : Етнос, 2005. – 336с. – ISBN 966-522-064-0

http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=1092957&title=%C2%E5%EB%E8%EA%F0+%F2%F0%B3%F9%F6%FF&div=0&source=1&prev=0&page=0&docType4=14&parentId=0

Наукова бібліотека ім. М. Максимовича

м. Київ, вул. Володимирська, 58

(044) 239-34-40

libcancel@univ.kiev.ua

MaksymovychScientificLibrary

maksymovych.library

maksymovych_library

Електронний каталог:

<http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/p>

[oshuk.php3](#)